

Reactie op: De verwarde onderneming

Baarsma en Theeuwes vragen zich in ESB van 8 februari 2008 vertwijfeld af wat nu precies de maatschappelijke onderneming is. In ieder geval niet datgene waar zij voornamelijk over schrijven. In hun bijdrage concentreren zij zich op de rechtsvorm voor overheidsbedrijven zoals Schiphol of netbeheerder TenneT. Voor zulke bedrijven is het kabinetsvoorstel voor de invoering van de rechtsvorm maatschappelijke onderneming nu juist niet bedoeld. Baarsma en Theeuwes dragen met hun artikel onnodig bij aan de verwarring. Een nieuwe rechtsvorm maatschappelijke onderneming kan wel degelijk een toegevoegde waarde opleveren voor de maatschappelijke organisaties waarvoor het voorstel bedoeld is, zoals onderwijs- en zorginstellingen en woningbouwcorporaties. De bron van verwarring van de bijdrage van Baarsma en Theeuwes is dat zij verwijzen naar “beleidsplannen om gereguleerde bedrijven om te vormen tot maatschappelijke ondernemingen”, terwijl zulke plannen niet bestaan, althans niets te maken hebben met de proeve van een wetsvoorstel ter introductie van een rechtsvorm voor de maatschappelijke onderneming, die minister van Justitie Hirsch Ballin in juli 2007 publiceerde. In hun ESB-artikel richten de auteurs zich op een idee dat oud-PvdA-Kamerlid Ferd Crone enkele malen heeft voorgesteld, namelijk om overheidsvennootschappen om te vormen tot een “sociale vennootschap”. De minister van Justitie (2007) heeft uitdrukkelijk aangegeven dat “de proeve moet worden onderscheiden van voorstellen die bekend staan onder de naam ‘sociale vennootschap’. (...) Op dit punt zal de minister van Financiën met nadere voorstellen komen, in eerste instantie in het kader van de toegezegde Nota Deelnemingenbeleid.” In de (latere) Nota Deelnemingenbeleid Rijksoverheid van minister van Financiën Bos van december 2007 komt de sociale vennootschap echter niet voor. In plaats van een nieuwe rechtsvorm pleit de minister voor een actievere rol van de overheid als aandeelhouder binnen de huidige vennootschapstructuren. Op deze voorstellen hadden Baarsma en Theeuwes beter hun analyse kunnen richten. De maatschappelijke onderneming is bedoeld voor de vele maatschappelijke instellingen die vanuit hun eigen inspiratie zelfstandig en ondernemend invulling geven aan hun ambities op terreinen als de zorg, het onderwijs of de volkshuisvesting. Kenmerkend voor zulke instellingen is dat ze geen winst uitkeren aan aandeelhouders, maar drijven op hun sociale missie. Ze hebben over het algemeen nu de vorm van een vereniging of een stichting. Het financiële resultaat van hun activiteiten wordt aangewend

voor de eigen, in de statuten neergelegde sociale doelstelling. Verder wordt er in een aantal studies terecht op gewezen dat de waarden van de *professionals* die werken in zulke instellingen, niet alleen van belang zijn als bron van inspiratie en motivatie, maar ook een economische en beleidsmatige betekenis hebben.

Deze maatschappelijke instellingen streven maatschappelijke doelen na en dragen door hun activiteiten bij aan sociale functies. Hoewel sommige van deze functies in de Grondwet zijn verankerd als ‘zorg der overheid’ en de betreffende maatschappelijke instellingen opereren binnen wettelijke kaders, komen zij in meerderheid voort uit de samenleving en zijn zij geen overheidsdienst. Het afleggen van reken-schap in hoeverre ze erin slagen hun maatschappelijke missie te verwezenlijken, zal dan ook in beginsel aan de samenleving zelf (moeten) plaatsvinden en niet aan een ministerie. Waar zulke organisaties diensten van publiek belang leveren, zal de overheid moeten toezien op de toegankelijkheid en de kwaliteit. Verder kan de overheid invloed hebben op zulke instellingen wanneer financiering uit publieke middelen wordt verstrekt, maar deze invloed is wezenlijk anders dan een hiërarchische positie.

De huidige grote vrijheid van juridische vormgeving van de vereniging en stichting wordt onvoldoende geacht om te kunnen waarborgen dat de maatschappelijke instellingen hun rol voor het publiek belang naar behoren vervullen. Daarom worden momenteel in sectorspecifieke wetten aanvullende eisen gesteld aan de organisatievorm van maatschappelijke instellingen. Het is nuttig om ons rechtspersonenrecht aan te vullen met een kader voor maatschappelijke ondernemingen: het gaat dan om regels voor wat betreft de bestemming van het overschot of surplus, de verankering van het maatschappelijke doel, de verhouding tot de overheid, de spelregels voor *good governance*. Hoewel bij de huidige proeve van een wetsvoorstel nog wel kanttekeningen zijn te plaatsen, biedt een goede regeling van de rechtsvorm maatschappelijke onderneming kansen: als de overheid bereid is om dan daadwerkelijk een stap terug te doen en sectorspecifieke regelgeving te verminderen, kan de samenleving daarvan profiteren.

LITERATUUR

Minister van Financiën (2007) *Nota Deelnemingenbeleid Rijksoverheid*. Tweede Kamer, vergaderjaar 2007–2008, 28 165, nr. 69.

Minister van Justitie (2007) *Brief bij consultatie over de rechtsvorm ‘maatschappelijke onderneming’*, 12 juli 2007, kenmerk 5494615/07/06.

**HAMILCAR KNOPS EN
JELLE NIJLAND**
Stafmedewerker van het
Wetenschappelijk Insti-
tuut voor het CDA en
universitair docent aan de
Universiteit Leiden